

Проблеми функціонування м'ясопереробних підприємств в умовах недосконалої конкуренції

У статті розглянуто поняття недосконалої конкуренції та її види. Проаналізовано проблеми функціонування м'ясопереробних підприємств Вінницької області та виявлено, що ринок м'ясного виробництва на цьому етапі розвитку належить до ринкової структури недосконалої конкуренції – монополістичної конкуренції.

Ключові слова: недосконала конкуренція, монополістична конкуренція, монополія, олігополія, м'ясна промисловість.

В статье рассмотрено понятие несовершенной конкуренции и ее виды. Проанализированы проблемы функционирования мясоперерабатывающих предприятий Винницкой области и обнаружено, что рынок мясного производства на этом этапе развития относится к рыночной структуре несовершенной конкуренции – монополистической конкуренции.

Ключевые слова: несовершенная конкуренция, монополистическая конкуренция, монополия, олигополия, мясная промышленность.

The article considers the notion of imperfect competition and its types. And were analyzed the problems of the functioning of meat-processing companies of Vinnytsia region and found that the market for meat production at this stage belongs to the market structure of imperfect competition, monopolistic competition.

Keywords: imperfect competition, monopolistic competition, monopoly, oligopoly, meat industry.

Постановка проблеми. Насиченість ринку вітчизняними та імпортними товарами, підвищення вимог споживача до їхньої якості та безпеки, маркетингова політика підприємств м'ясної промисловості посилюють конкуренцію на ринку м'яса та м'ясної продукції. Такі ринкові умови зумовлюють потребу в удосконаленні сучасних технологій ринкової поведінки м'ясопереробних підприємств, а формування і реалізація адекватної стратегії, спрямованої на досягнення їх стійких конкурентних переваг, стають невід'ємною умовою розвитку підприємства.

Особливої гостроти проблема забезпечення конкурентоспроможності набуває для підприємств м'ясної промисловості. Через високі вимоги до якості продукції цієї галузі, неякісний менеджмент, низьку ефективність інноваційної діяльності, недосконалість бізнес-процесів та інші причини велика кількість підприємств м'ясопереробної галузі вияви-

лися не готовими до конкурентної боротьби на ринку. Переважно це пов'язано з відсутністю глибокого розуміння актуальних проблем та чіткого уявлення про передумови забезпечення конкурентоспроможності, тобто передумови, які здатні забезпечити підприємству м'ясопереробної галузі стійкі конкурентні позиції на ринку.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Теоретичні та практичні аспекти забезпечення конкурентоспроможності відображено в працях як закордонних вчених-економістів, так і вітчизняних дослідників, зокрема Л.І. Піддубної, Г.І. Яковлева, Н.П. Тарнавської, Л.В. Гринів, О.П. Кошулько, І.Н. Рожкової та інші.

Водночас багато питань, пов'язаних із функціонуванням підприємств м'ясопереробної галузі в умовах недосконалої конкуренції, залишаються невирішеними, що зумовлює необхідність вивчення сучасних проблем у цій сфері та визначення передумов забезпечення м'ясопереробним підприємствам стійких конкурентних переваг.

Метою статті є дослідження проблем функціонування м'ясопереробних підприємств в умовах недосконалої конкуренції.

Виклад основного матеріалу. Конкуренція має фундаментальне значення для функціонування ринкової економіки, оскільки є головним її регулятором. Саме вільне змагання підприємств з метою набуття за рахунок власних досягнень переваг над іншими створює ряд важливих умов успішного поступу суспільства. В економічній сфері воно є передумовою оптимального розподілу обмежених суспільних ресурсів, їх максимально ефективного використання кожним окремим виробником, науково-технічного прогресу. В соціально-політичній сфері наслідками вільної конкуренції є підвищення загального добробуту як основи добробуту й свободи кожного члена суспільства, свобода вибору кожним економічних і, відповідно, суспільної влади в окремих осіб або груп осіб.

Одним з основних напрямів державного захисту економічної конкуренції є виявлення та припинення правопорушень, які обмежують прав підприємств та споживачів, неможливого за умови значної конкуренції (зловживання монополічним становищем), або перешкоджають державному контролю над дотриманням вимог законодавства у сфері конкуренції та монополізму.

Запобігання, виявлення та припинення зловживань монополічним становищем є напрямом роботи Антимонопольного комітету України, що за сучасних умов забезпечує найбільший безпосередній соціально-економічний ефект.

У статті 3 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» описані такі основні завдання Антимонопольного комітету України [1]:

1) здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції на засадах рівності суб'єктів господарювання перед законом та пріоритету прав споживачів, запобігання, виявлення і припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції;

2) контроль за концентрацією, узгодженими діями суб'єктів господарювання та регулюванням цін (тарифів) на товари, що виробляються (реалізуються) суб'єктами природних монополій;

3) сприяння розвитку добросовісної конкуренції;

4) методичного забезпечення застосування законодавства про захист економічної конкуренції;

5) здійснення контролю щодо створення конкурентного середовища та захисту конкуренції у сфері державних закупівель.

За порушення умов добросовісної конкуренції на ринку суб'єкти господарювання втрачають ліцензію, ринок збуту та отримують великі штрафи.

Вінницьке обласне територіальне відділення Антимонопольного комітету України у 2011 році застосувало штрафні санкції на 1 млн. 639 тис. грн. проти порушників законодавства про захист економічної конкуренції. Суттєво зросла і сплата порушниками накладених штрафів: 956 тис. 250 грн. у 2012 році проти 521,5 тис. грн. у 2011 році [1].

Недосконала конкуренція може виступати в різних формах: монополії, олігополії, монополістичної конкуренції. За формами число учасників (товаровиробників) є різними, але обмеженим.

За даними Антимонопольного комітету України, монополії (тип ринкової структури, коли лише одна фірма пропонує весь ринковий обсяг блага, для якого не існує близьких заміників) у Вінницькій області м'ясопереробної галузі немає [1].

Олігополія – це такий тип ринкової структури, де:

- на ринку діє декілька продавців;
- продукція може бути і стандартизована, і диференційованою;
- існують певні бар'єри для входу на ринок;
- виробники мусять враховувати поведінку конкурентів, тобто діють стратегічно;
- існує повна поінформованість щодо ринкових цін та обсягів [2, с. 109].

Ринок монополістичної конкуренції характеризується такими рисами [3, с. 161]:

- на ринку діє багато продавців і покупців, частка кожного з них в обсягах ринкових продажів не є значною;
- продукція різних виробників диференційована;
- вхід на ринок і вихід з нього є вільним;
- виробники не взаємодіють між собою;
- існує повна поінформованість щодо ринкових цін, обсягів та попиту покупців.

Ринок продукції м'ясопереробних підприємств доцільно вважати ринком із монополістичною конкуренцією. Продукт певного м'ясопереробного підприємства має виключні якості або характеристики, завдяки яким покупці обирають саме товар під маркою цього підприємства. Покупці готові заплатити високу ціну, наприклад за ковбасні вироби, якщо вважають, що вони більш якісніші та смачніші, ніж іншого виробника. На підприємства припадає приблизно 10% продажу на ринку протягом року, тобто спостерігається відносно велике число м'ясопереробних підприємств на ринку.

Продавці на ринку не зважають на реакцію своїх суперників, коли встановлюють ціну на свої м'ясні товари чи ковбасні вироби або коли вибирають орієнтир щодо обсягу продажу. Ця особливість є наслідком роботи відносно великого числа продавців на ринку з монополістичною конкуренцією. Наприклад, якщо окремих м'ясокомбінат, щоб продати більше товару, зменшує свою ціну на 20% за кілограм певного виду ковбаси, то, ймовірно, приріст обсягу його продажу відбудеться за рахунок багатьох, а не декількох продавців. Як наслідок, малоімовірно, що якийсь окремих конкурент зазнає достатньо значних втрат своєї частки на ринку через зменшення продажною ціною будь-якою іншою фірмою. Отже, у конкурентів немає причин, щоб реагувати на таке зміною своєї політики, оскільки рішення першої фірми змінити ціну не вплине значною мірою на їхні можливості отримувати прибуток.

У разі монополістичної конкуренції легко заснувати нову фірму або залишити ринок – вигідна кон'юнктура на ринку з монополістичною конкуренцією притягує нових продавців. Однак входження у ринок не настільки легке, як у разі досконалої конкуренції, тому що нові м'ясопереробні підприємства часто відчують труднощі з новими для покупців торговельними марками і послугами.

Ефективність діяльності на ринку м'яса і м'ясної продукції багато в чому залежить від підприємств, які займаються виробництвом, переробкою і реалізацією даної продукції, їхніми конкурентними перевагами, сильнішими позиціями на ринку в порівнянні з конкурентами. Сучасні м'ясопереробні підприємства зазнають труднощів при формуванні конкурентних переваг, це пов'язано з рядом економічних, технологічних, фінансових причинах, вплинули на характер виробничих процесів в цій галузі [4].

Кінцева продукція м'ясопереробних підприємств – м'ясо, продукти м'ясопереробки: м'ясні напівфабрикати і консерви, ковбасні вироби, м'ясні делікатеси, а також отримувани з продуктів забою худоби шкіряна сировина, м'ясо-кісткова і кров'яна мука, харчовий і технічний жир, кишкова сировина і ін.

Велика роль даного товарного ринку приділяється м'ясу та м'ясній продукції і визначається не лише значними обсягами виробництва і споживання цієї групи продуктів, а й їхньою значущістю як основного джерела білків тваринного походження в раціоні споживання людини.

Перехід на ринкові умови господарювання в м'ясній індустрії країни супроводжувався корінними змінами взаємозв'язків

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

між його сферами. Відсутність послідовної державної політики відносно агропромислового комплексу, диспаритет цін на продукцію сільського господарства і промислову продукцію, недосконалість законодавства, що не забезпечує вітчизняного товаровиробника і споживача, зниження реальних доходів більшої частини населення, привели до значного зниження обсягів виробництва і ефективності м'ясопереробних підприємств. Найуразливішими виявилися постачальники сировини – тваринницькі господарства, оскільки вони не були готові до зміни економічних умов відтворення [5].

У Вінницькій області спостерігається зменшення поголів'я худоби та птиці на 1 січня 2012 року в порівнянні з аналогічним періодом минулого року: ВРХ – на 308 тис. голів, свині – на 66,2 тис. голів, вівці та кози – на 2,6 тис. голів, птиці – на 425,9 тис. голів [6].

Скорочення поголів'я в усіх категоріях господарства негативно вплинуло на стан підприємств м'ясопереробної промисловості, де зменшилися обсяги промислової переробки, що призвело до спаду промислового виробництва деяких м'ясопродуктів.

У м'ясній промисловості Вінницької області спостерігається зростання виробництва у 2012 році порівняно з 2011 роком: м'яса і субпродуктів харчових свійської птиці свіжих чи охолоджених – у 3,6 раза, яловичини, телятини свіжої чи охолодженої – на 15%, ковбасних виробів, субпродуктів харчових свіжих чи морожених – на 9–13%. Водночас на 36% скорочено випуск свинини солонної чи копченої, на 20% – напівфабрикатів м'ясних та на 9% свинини свіжої чи охолодженої [6].

Отже, у Вінницькій області, як і в більшості регіонів України, основними ризиками у м'ясній галузі залишаються відчутний дефіцит сировини та високий рівень конкуренції за неї серед переробних підприємств, а також висока залежність рівня цін, з одного боку, від ситуації на світових ринках сільськогосподарської продукції, а з іншого – від купівельної платоспроможності населення.

Стратегічним напрямом підвищення конкурентоспроможності м'ясопереробних підприємств може стати, разом із розвитком малих форм організації сільськогосподарського підприємництва, інтеграція товаровиробників, що беруть участь в єдиному технологічному процесі, – виробництво кормів, вирощування, відгодівля, переробка і реалізація кінцевого продукту, фінансові структури на основі їх спільного кінцевого економічного інтересу.

Конкурентоспроможність товарів м'ясопереробних підприємств досягається насамперед шляхом зниження їхньої собівартості, а саме: розробкою та впровадженням у виробництво нових технологій; розробкою технології раціонального оброблення, обвалки та жиловки м'яса яловичини й свинини; використанням у виробництві як традиційної, так і нетрадиційної сировини; раціональністю використання сировини тваринного походження; збільшенням частки м'яса птиці у виробництві ковбас; розробкою нормативної документації для нових видів ковбас і копченостей.

У комплексі заходів щодо підвищення конкурентоспроможності кінцевої продукції важливе місце, повинно відводитися вдосконаленню механізму стимулювання ресурсозбереження на переробних підприємствах. У системі заходів, спрямованих на ресурсозбереження, необхідно звернути увагу на розробку положення про м'ясопереробний підрозділ з описом його структури, функціональних обов'язків, системи оплати і преміювання працівників, що враховує витрати на переробку на всіх етапах формування кінцевої продукції. Необхідно впровадити систему управлінського обліку на всіх стадіях виробництва і збуту, що передбачає комплектацію штату професійними управлінськими кадрами і фахівцями–технологами м'ясопереробного виробництва, від роботи яких суттєво залежать витрати матеріально–технічних ресурсів, глибина переробки сировини, ціна і якість готової продукції.

Важливий вплив на підвищення конкурентоспроможності підприємств має організація збуту і фінансового обігу. В умовах насичення ринку продукцією переробних виробництв утруднюється збут і виникає дефіцит фінансових коштів, що впливає на завантаження переробних потужностей. Тобто актуальним стає вивчення комплексу питань, що стосуються взаємодії виробників і споживачів продукції.

Пріоритетними в такій ситуації є заходи, спрямовані на встановлення жорсткого контролю за виконанням договорів споживачами, розвитку інфраструктури з постачання і зберігання товарів, формування ринково–орієнтованої організаційно–виробничої управлінської структури і механізму господарювання підприємств, проведення кадрової політики з підбору і навчання персоналу з урахуванням існуючих реалій, що дозволить стимулювати ефективне використання потужностей з переробки продукції.

Чинником конкурентоспроможності виступає і спеціалізація підприємств на виробництві конкретного виду продукції, а також поглиблення спеціалізації відгодівельних господарств.

Ефективність переробних підприємств визначається вибором конкурентоспроможних проектів переробних виробництв, що враховують ресурси, умови і можливості підприємств. Тому комплексний підхід до ресурсозбереження, а також якість і мінімізація витрат на закупівлю сировини дає можливість сформулювати стійкі конкурентні переваги.

Вплив на конкурентні переваги справляє також кваліфікація управлінських кадрів і фахівців–технологів м'ясопереробного виробництва. Технологічні переваги одержують при оптимізації режиму експлуатації потужностей з переробки м'ясної продукції і впровадження безвідходних технологічних процесів.

Суттєвим чинником, що визначає конкурентоспроможність підприємств м'ясної промисловості, є стратегія економічної поведінки та характер конкуренції на продовольчому ринку. Монополістична конкуренція на ринку протягом ряду років зумовили прихід у сферу діяльності нових м'ясопереробних підприємств. Щоб вистояти у конкурентній боротьбі, підприємству необхідно обґрунтовано підходити до вибору, розробки і реалізації стратегії досягнення конкурентних пе-

реваг. Виникає необхідність в оцінці досвіду економічної поведінки товаровиробників м'ясної продукції та моніторингу стратегій, які ними використовуються.

Висновки

Отже, на ринку м'ясного виробництва панує одна із форм недосконалої конкуренції – монополістичної конкуренції. Підтверджується це тим, що на ринку: велика кількість виробників, частка кожного з них в обсягах ринкових продажів не є значною; продукція різних виробників диференційована; вхід на ринок і вихід з нього є вільним; виробники не взаємодіють між собою. Оскільки на ринку пропонують диференційований продукт, є наявність нецінової конкуренції.

Для підвищення конкурентоспроможності м'ясопереробних підприємств Вінницької області на внутрішньому і зовнішньому ринках менеджерам підприємств необхідно зосередитись на: зниженні собівартості м'ясної продукції; комплектації штату професійними управлінськими кадрами і фахівцями–технологами м'ясопереробного виробництва; розробці стратегії досягнення конкурентних переваг, зорі-

єнтованої на якість та безпеку м'ясної продукції, а також вдосконаленню механізму стимулювання ресурсозбереження на м'ясопереробних підприємствах.

Список використаних джерел

1. Антимонопольний комітет України [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.amc.gov.ua>
2. Будаговська С., Кілієвич О., Луніна І. та ін. Мікроекономіка і макроекономіка у двох частинах / За заг. ред. С. Будаговської. – К.: Основи, 1998. – 518 с.
3. Базілінська О.Я., Мініна О.В. Мікроекономіка: навчальний посібник / За ред. Базілінської О.Я. – 3-тє вид. випр. – К.: «Центр учбової літератури», 2009. – 352 с.
4. Колесова Л. Україна – лакомий кусочек / Колесова Л. // Мясной бизнес. – 2009. – №3(76).
5. Калинчик Н. Мясные тромбы / Н. Калинчик, А. Степанец // АПК–Інформ [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.apk-inform.com>.
6. Головне управління статистики у Вінницькій області [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vous.vin.ua>

Я.Г. ПАНУХНИК,
здобувач, Тернопільський НТУ ім. І. Пулюя

Удосконалення управління підприємством на основі застосування статистично–динамічного підходу

Застосовано опис діяльності виробничого підприємства за допомогою стохастичного диференціального рівняння. На цій основі встановлено функціональну залежність, яка описує можливі економічні стани підприємства при різних значеннях капіталозабезпечення виробництва й купівельної спроможності споживачів. Описано алгоритм обчислення потенціалу виробничого підприємства за експериментальними даними. Запропоновано спосіб використання цього алгоритму для вдосконалення управління та планування на виробничому підприємстві.

Ключові слова: підприємство, виробничий потенціал, статичний підхід, динаміка розвитку підприємства.

Применено описание деятельности производственного предприятия с помощью стохастического дифференциального уравнения. Установлена функциональная зависимость, которая описывает возможные экономические положения предприятия при разных значениях капиталобеспечения производства и покупательной способности потребителей. Описан алгоритм вычисления потенциала производственного предприятия по экспериментальным данным. Предложен способ использования этого алгоритма для усовершенствования управления и планирования на производственном предприятии.

Ключевые слова: предприятие, производственный потенциал, статический подход, динамика развития предприятия.

The article provides the description of enterprise activity by stochastic differential equalization. The functional dependence which describes possible economic enterprise positions at different values provision of capital production and buying power of consumers is determined. The calculation algorithm of enterprise potential is described for experimental data. The method for improvement of the management and planning on the enterprise bases on the offered algorithm.

Keywords: enterprise, production potential, static approach, dynamics of enterprise development.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку національної економіки докорінно змінюється мета й пріоритети економічної діяльності – виробництво дедалі більше переорієнтовується на інтереси й потреби споживача.

Із вступом вітчизняної економіки у ринкову стадію свого розвитку, змінились форми ведення господарської діяльності. Підприємству надані широкі права і можливості у реалізації своїх економічних інтересів, виборі способів організації виробництва, збуту продукції. При цьому підприємство вихо-